

На думку багатьох принципових опонентів гуманізму як філософської теорії і практики, головну відповідальність за "кризу людини" несе впевненість розуму в тому, що за допомогою засобів науки, техніки і технології можна "олюднити" суспільство. Втім, незважаючи на істотні відмінності і навіть протилежності, усі різновиди гуманізму подібні в головному – визнанні людини найвищою цінністю. Однак незважаючи на очевидну кризу класичного гуманізму, в філософській та науковій літературі питання про перехід до інших світоглядних підстав ставиться досить несміливо і невпевнено. Це в першу чергу пов'язано з глибокою укоріненістю принципів гуманізму в самосвідомості європейської культури. Основні ідеї новоєвропейського гуманізму (лібералізм, права людини, культ знань і прогресу) матеріалізувалися в соціально-політичних структурах, у свідомості індивідів і груп, ставши потужним механізмом суспільного розвитку.

О. П. Скиба, канд. філос. наук, доц., НАУ, Київ
oksankaskiba@gmail.com

ВІДПОВІДАЛЬНІСТЬ ЯК ОСНОВА ЕКОЛОГІЧНОЇ ЕТИКИ

На початку XXI століття стало очевидно, що внаслідок надмірного розвитку технологій, безвідповідальної діяльності людей та зростання негативного впливу на природу накопичується все більше проблем, які загрожують існуванню людства. Ці проблеми отримують статус глобальних і стає очевидно, що подальший розвиток цивілізації неможливий без зміни поглядів на пошуки дієвих засобів їх вирішення. Особливе місце серед цих проблем займає екологічна проблема, для вирішення якої, вважають деякі учені недостатньо усвідомлення істинних причин кризи, а необхідна зміна життєвих орієнтацій, зміна ціннісних пріоритетів і поширення моральних ідеалів на всю природу. Іншими словами, заборона "не вбий" повинна поширюватися не лише на систему взаємовідносин "людина – людина", а й на систему "людина – природа". Тому поширюються тенденції пошуку підвалин таких етичних норм і цінностей, де саме життя, його збереження, а також виживання розглядаються як ціннісний нормоутворюючий принцип. Адже загибель загрожує не лише людині, а й довікллю. Звідси – необхідність екологізації етики і етизації екології [Сулацкова О. Ф. Особливості становлення і розвитку екологічної етики майбутніх фахівців / О. Ф. Сулацкова – Вісник СевНТУ: зб. наук. пр. Вип. 126/2012. Серія: Філософія. – Севастополь, 2012., с. 96].

Як бачимо, екологічна проблема, вирішенням якої займаються не лише екологи, а і представники інших наук, постає досить гостро. Все більше вчених приходять до думки, що вирішення цієї та інших проблем є неможливим без вироблення відповідного ставлення до природи: прагнення підкорити природу повинно замінитися ідеєю гармонійного розвитку людини і природи. Тобто сучасні морально-етичні засади повинні не лише дозволяти людству користуватися всіма благами науко-

во-технічного прогресу, а й застерігати від можливих негативних наслідків. А формування нової галузі гуманітарного знання – екологічної етики актуалізує пошуки шляхів вирішення екологічної проблеми на засадах морального ставлення, відповідальності і любові до природи. Тобто, без прогресу моральної свідомості, без удосконалення людських якостей, коли відбувається лише розвиток науки і техніки, не можна говорити про культурний розвиток людства. Адже, за влучним висловом А. Печчеї "...будь-які досягнення людства, включаючи і ті, які звичайно мають на увазі, коли говорять про "розвиток", можуть ґрунтуватися лише на удосконаленні людських рис..." [Печчеї А. Человеческие качества / А. Печчеї. – М.: Прогресс, 1980.– 312 с., с. 224]. На значущість морально-ціннісного виміру знання вказує також С. Кримський, у роботах якого читаємо: "Розум, як і пізнання, можливо, має свої морально ціннісні пороги, перехід за які знаменує перетворення, викривлення, пізнавального процесу... Відповідно відбувається переоцінка результатів пізнання..." [Кримський С. Б. Про софійність, правду, смисли людського буття: Збірник науково-публіцистичних і філософських статей. / Кримський С. Б. – К.: 2010. – 464 с., с. 423]. Неперервний розвиток наукового знання повинен супроводжуватися постійним удосконаленням загальнолюдських морально-етичних норм та принципів життя людини на землі, які повинні бути для людини життєвим орієнтиром і в епоху високих технологій. Адже в багатьох випадках техніка і наукові відкриття пропонують нам, за словами Ф. Фукуями "договір з дияволом", який може призвести до того, що К. Льюїс назвав "людина відміняється". Тобто, йдеться про загрозу втрати людиною своєї людської природи через надмірну захопленість клонуванням, генною інженерією, дослідженням стовбурових клітин і т.д. і відсутністю морально-етичних норм, що визначатимуть і контролюватимуть розвиток цих технологій. "Вибачте, але у вас просто померла душа..." [Фукуяма Ф. Наше постчеловеческое будущее: Последствия биотехнологической революции. / Фукуяма Ф. [пер. с англ. М. Б. Левина] – М.: ООО "Издательство АСТ": ОАО "ЛЮКС", 2004. – 349 с., с. 7-8].

Відомий філософ ХХ століття А. Швейцер, відмічає, що найбільшою помилкою всіх попередніх тлумачень етики є те, що всі вони зводяться до розгляду поведінки людини у суспільстві і випускається з уваги ставлення людини до природи. Якщо ж пригадаємо походження даного слова, то термін "етика" походить від давньогрецького слова "ethos" первісне значення якого – "місце проживання", "дім", "пташине гніздо" і т.д. І лише потім словом "етичний" позначають чесноти і особливі душевні якості (Арістотель). А природа є для людини не лише середовище існування, а домом, собором, який треба плекати і берегти. Тому, якщо орієнтуватися на ідею цілісності, невідчуженого гармонійного існування людини і природи, поширення моральних принципів на природу є очевидним. Екологічною етикою ми називаємо вчення, що у відношенні "людини-природа" визнає моральний статус природи, надає високу оцінку її нематеріальним цінностям. Екологічна етика виникає в останній третині ХХ століття. Серед засновників екологічної етики можна назвати

американського вченого О. Леопольда, який стверджує, що "етика в екологічному сенсі – це обмеження свободи дій у боротьбі за існування"[Леопольд О. Календарь песчаного графства / О. Леопольд. – М.: Мир, 1983. – 216 с., с. 200]. Тобто, "етика землі" О. Леопольда розглядає прагнення людства зберегти природу як єдиний спосіб уникнути екологічної катастрофи і власної загибелі. В той же час Р. Атфільд дотримується іншої думки, що екосистеми повинні бути збережені заради самих істот що їх підтримують..., а причина збереження біосфери лежить у сфері інтересів людських інтересів та інтересів інших істот [Атфілд Р. Этика экологической ответственности / Атфілд Р.// Глобальные проблемы и общечеловеческие ценности. – М.: Прогресс, 1990. – 203-258 с., с. 242]. Етика ж відповідальності Г. Йонаса передбачає існування такого типу суб'єкта дії, який би був відповідальний не за конкретні вчинки людей, а за "саму ідею людини" як ідею збереження людського роду. Екологічний імператив вченого формулюється так: "Дій так, щоб наслідки твоєї діяльності не були руйнівними для майбутньої можливості такого життя" [Йонас Г. Принцип відповідальності. У пошуках етики для технологічної цивілізації / Йонас Г. Пер. з нім. – К.: Лібра, 2001. – 400 с., с. 27-28].

В умовах розвитку сучасної цивілізації приходимо до висновку, що на запитання "що я повинен робити?" людина не може відповісти без відчуття своєї відповідальності за життя на Землі. Це приводить до думки про ідею виникнення і формування нової етики – етики відповідальності, бо "Остаточно розкутий Прометей, якому наука надає не знані ще досі сили, а економіка – нечувані стимули, закликає до етики, щоб через добровільне підкорення їй приборкати свою могутність. Аби ця могутність не обернулася для людини лихом..." [Йонас Г. Принцип відповідальності. У пошуках етики для технологічної цивілізації / Йонас Г. Пер. з нім. – К.: Лібра, 2001. – 400 с., с. 7]. Отже, вихідною тезою стає попередження, що сучасна техніка і споживацьке ставлення до природи, що у свій час мало на меті щастя людей, перетворилося на загрозу існуванню людства як такого.

Студ., СПбГУ, Санкт-Петербург, Россия
smolina.dashaa@gmail.com

ИССЛЕДОВАНИЕ ДИСКУРСА СПРАВЕДЛИВОСТИ В ОТНОШЕНИИ БЕЗДОМНЫХ САНКТ-ПЕТЕРБУРГА КАК СОЦИАЛЬНО-ИСКЛЮЧЕННОЙ ГРУППЫ

В докладе представлено исследование справедливого отношения к социально-исключенным группам в современном российском обществе. В ходе исследования определяется, насколько гомогенно реализуется феномен справедливости в современном российском обществе. Объектом исследования выступают представления граждан, волонтеров некоммерческой организации "Ночлежка" и самих бездомных о феномене справедливости в контексте проблемы отношения к социально-